

СУЧАСНІ ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРИКЛАДНІ ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА

УДК 343.2

Андрій Миколайович ЯЩЕНКО,
доктор юридичних наук, професор
(Харківський національний університет
внутрішніх справ)

ЗАСУДЖЕННЯ ЗА ВИРОКОМ СУДУ БЕЗ ПРИЗНАЧЕННЯ ПОКАРАННЯ ЯК ОКРЕМА ФОРМА РЕАЛІЗАЦІЇ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

Постановка проблеми. Правове реагування на порушення кримінально-правових заборон здійснюється завдяки реалізації органами кримінальної юстиції низки каральних і некаральних заходів кримінально-правового характеру. Переважна більшість таких заходів традиційно знаходить своє втілення в кримінальній відповідальності, стаючи її окремими змістовними елементами, що надає можливість виділяти різні самостійні форми реалізації такої відповідальності. Наукові підходи до виокремлення форм реалізації кримінальної відповідальності залишаються дискусійними, незважаючи на те, що серед вітчизняних і зарубіжних науковців традиційно превалює думка щодо наявності, як правило, лише трьох таких самостійних форм: 1) засудження \Rightarrow призначення покарання \Rightarrow його реальне відбування; 2) засудження з призначенням покарання \Rightarrow звільнення від його реального відбування із застосуванням інших заходів кримінально-правового впливу; 3) засудження (осуд) без призначення покарання. Стосовно останньої форми реалізації кримінальної відповідальності, по-перше, відсутня єдина позиція щодо того, чи взагалі може відбуватись з огляду на чинне кримінальне процесуальне законодавство України засудження особи за вироком суду без призначення покарання; по-друге, недостатньо визначеними залишаються і можливі варіанти процесуального оформлення, а отже, і правові наслідки здійснення засудження особи за вироком суду без призначення покарання. У цьому разі йдеться не лише про звільнення від покарання із застосуванням окремих інших заходів кримінально-правового характеру, але і про його унеможливлення взагалі через відсутність визначених законом і констатованих судом передумов, підстав та умов такого звільнення.

Нарешті, потребує подальшого обговорення можливість реалізації звільнення від кримінальної відповідальності у разі унеможливлення призначення особі певного виду й розміру покарання. Указані питання, без сумніву, становлять не лише теоретичний, але і практичний інтерес, а тому мають бути предметом наукових досліджень і публікацій.

Аналіз останніх публікацій. У теорії кримінального права різні аспекти проблематики форм кримінально-правової відповідальності за вчинення кримінальних правопорушень висвітлювали Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, П. С. Берзін, В. К. Гришук, О. П. Горох, Т. А. Денисова, О. О. Дудоров, В. М. Куц, О. М. Литвинов, І. І. Митрофанов, В. І. Павліківський, М. І. Панов, Ю. А. Пономаренко, Є. О. Письменський, Є. В. Фесенко, П. Л. Фріс, В. І. Тютюгін, М. І. Хавронюк, П. В. Хряпінський та ін. Вочевидь, роботи вказаних учених стали вагомим внеском у дослідження вказаної проблематики. Разом із цим значною мірою вільною зоною наукового пошуку залишається саме проблематика процесуального оформлення, а отже, і правових наслідків здійснення засудження особи за вироком суду без призначення покарання, неоднозначного теоретичного тлумачення поняття звільнення від покарання та як наслідок такого тлумачення – наявної суперечливої судової практики у цій сфері.

Мета цієї статті полягає у дослідженні такої окремої форми реалізації кримінальної відповідальності, як засудження за вироком суду без призначення покарання, і виробленні на підставі цього власних узагальнених висновків, спрямованих на подальший розвиток наукового уявлення про цю форму реалізації кримінальної відповідальності та можливі варіанти її правозастосовного втілення.

Виклад основного матеріалу. Кримінальна відповідальність являє собою особливий елемент у механізмі кримінально-правового реагування держави стосовно особи, яка вчинила кримінальне правопорушення, що зводиться до вимушеного зазначання нею державного осуду, а також примусу у формі різних за ступенем суворості видів покарань та/або інших заходів кримінально-правового характеру, визначених в обвинувальному вирокі суду і покладених на таку особу спеціальними органами держави з моменту набрання ним чинності. Однією з можливих форм реалізації такої відповідальності є засудження особи вироком суду без призначення покарання.

Опрацювання спеціальної літератури дає змогу стверджувати, що засудження особи за вироком суду без призначення покарання, як правило, знаходить свій вияв у звільненні особи від покарання. Отже, засудження без призначення покарання – це не якась окрема самостійна форма реалізації кримінальної відповідальності, а зворотний бік звільнення від покарання як власне окремої форми реалізації кримінальної відповідальності. До такого висновку переважно доходять ті науковці, які, зокрема, зазначають, що в разі звільнення від покарання особа, яка вчинила кримінальне правопорушення, обвинувальним вироком суду визнається винною у його

вчиненні, але покарання їй взагалі не призначається¹. Тут доречно звернути увагу також і на те, що є також інша група науковців, які категорично заперечують таке тлумачення звільнення від покарання, оскільки, на їхнє переконання, засудження без призначення покарання в чистому вигляді не існує. У зв'язку з цим, на їх думку, суть звільнення від покарання полягає у відмові держави від застосування до особи, щодо якої настала кримінальна відповідальність, уже призначеного судом покарання через недоцільність або неможливість реалізації передбаченої законом мети покарання². Утім, є й окремі автори, які обстоюють так звану «змішану» позицію. На їх переконання, звільнення від покарання означає, що обвинувальним вироком особа визнається винною у вчиненні кримінального правопорушення, але покарання їй або взагалі не призначається, або призначене покарання за встановленими у законі підставами виконанню не підлягає³.

У своїх більш ранніх публікаціях ми звертали увагу на те, що звільнення від покарання, яке, до речі, охоплює собою і звільнення від відбування призначеного покарання, означає, що особу засуджено обвинувальним вироком суду з визначенням виду і міри покарання, від яких вона повністю або частково, безумовно або за певних умов, обов'язково або на розсуд суду звільняється. Отже, засудження особи за вироком суду без призначення покарання не охоплюється ні звільненням від покарання, ні, що є тим самим, звільненням від його відбування. Річ у тому, що звільнитися можна від того, що вже настало. Від того ж, що, навпаки, ще не настало, можна лише відмовитися. У зв'язку з цим засудження особи без призначення покарання проявляється у відмові від покарання, а не у звільненні від нього. Під відмовою від покарання слід розуміти реалізацію повноваження суду за наявності передбачених КК України підстав та умов не призначати покарання особі, засудженій за вчинення кримінального правопорушення. За своєю правовою природою відмова від покарання є формою кримінальної відповідальності, яка сьогодні знаходить свій вияв, скажімо, у нормах, передбачених частинами 4 і 5 ст. 74 та ч. 2 ст. 84 КК України. Отже, відмова від покарання – це відсутність призначення покарання в обвинувальному вироку суду, а звільнення від покарання – це припинення вже призначеного судом покарання. Інакше кажучи, засудження особи без покарання виявляється у відмові від покарання, а не у звільненні від покарання. Своєю чергою, звільнення від покарання означає повне або часткове невиконання призначеного судом покарання за встановленими у законі підставами та умовами⁴.

¹ Кримінальне право України. Загальна частина : підручн. / В. І. Борисов, В. Я. Тацій, В. І. Тютюгін та ін. ; за ред. В. Я. Тація, В. І. Борисова, В. І. Тютюгіна. 5-те вид, перероб. і допов. Харків : Право, 2015. С. 424.

² Письменський Є. О. Звільнення від покарання та його відбування: проблеми кримінального законодавства та практики його застосування : монографія. Луганськ : Віртуальна реальність, 2011. С. 24.

³ Пинаев А. А. Курс лекцій по Общей части уголовного права : курс лекцій. Харків : Харьков юридический, 2005. С. 401.

⁴ Яценко А. М., Брящей Р. І. Звільнення від покарання та від його відбування: з'ясування правової природи та визначення понять. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна*.

Але чи вичерпується втілення засудження особи за вироком суду без призначення покарання за чинним кримінальним законодавством України виключно відмовою від покарання або, за законодавчим формулюванням, у звільненні від покарання чи, як стверджують деякі науковці, у звільненні від призначення покарання? Уявляється, що ні. Річ у тому, що згідно з частиною 3 ст. 88 КК України особи, засуджені за вироком суду без призначення покарання або із звільненням від покарання, чи такі, що відбули покарання за діяння, кримінальну протиправність і караність якого усунуто законом, визнаються такими, що не мають судимості. Отже, тлумачення змісту вказаного законодавчого положення дає змогу зробити припущення, що засудження особи за вироком суду без призначення покарання може поставати у вигляді окремої самостійної форми реалізації кримінальної відповідальності й, отже, знаходити свій вияв не лише у звільненні від покарання, тобто у звільненні від призначення покарання або відмові від покарання, що точніше відображає сутність цього правового явища.

Природа цієї окремої форми реалізації кримінальної відповідальності, а також можливі варіанти її процесуального оформлення, а отже, і правові наслідки здійснення до кінця не з'ясовано. На думку окремих вітчизняних науковців (В. В. Антипова, В. І. Антипова), у кримінальному законодавстві України «присутні» так звані обставини, що виключають можливість застосування кримінального покарання. Їх пов'язують із визначеними у КК України умовами, які з огляду на соціальні, юридичні чи інші чинники унеможливають або роблять недоцільним чи неефективним застосування певного покарання до певної категорії осіб. Наприклад, виключається застосування покарання у вигляді: 1) штрафу до неповнолітніх осіб, що не мають самостійного доходу, власних коштів або майна, на яке може бути звернене стягнення (ч. 1 ст. 99 КК України); 2) громадських робіт до інвалідів першої або другої групи, вагітних жінок, осіб, які досягли пенсійного віку та військовослужбовців строкової служби (ч. 3 ст. 56 КК України); 3) виправних робіт до вагітних жінок, жінок, які перебувають у відпустці по догляду за дитиною, до непрацевдатних, до осіб, що не досягли віку шістнадцяти років, і тих, що досягли пенсійного віку, а також до військовослужбовців, осіб рядового і начальницького складу Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України, працівників правоохоронних органів, нотаріусів, приватних виконавців, суддів, прокурорів, адвокатів, державних службовців і посадових осіб органів місцевого самоврядування (ч. 2 ст. 57 КК України); 4) службові обмеження для військовослужбовців – до військовослужбовців строкової служби, до осіб, які є цивільними особами на момент постановлення вироку та неповнолітніх (ст. 58, ч. 1 ст. 98 КК України); 5) арешт – до осіб віком до шістнадцяти років, вагітних жінок, жінок, які мають дітей віком до семи років (ч. 3 ст. 60 КК України); 6) обмеження волі до неповнолітніх, вагітних жінок і жінок, що мають дітей віком до чотирнадцяти років, до осіб, що

досягли пенсійного віку, військовослужбовців строкової служби та до інвалідів першої і другої групи (ч.3 ст.61 КК України); 7) довічне позбавлення волі до осіб, що вчинили злочини у віці до 18 років і до осіб у віці понад 65 років, а також до жінок, що були в стані вагітності під час вчинення злочину або на момент постановлення вироку, а також у випадку, передбаченому ч. 4 статті 68 КК України (ч. 2 ст. 64 КК України), тощо¹.

Опрацювання окремих положень чинного кримінального законодавства України, зважаючи на цю доктринальну позицію, дає підстави дійти висновку, що, наприклад, жоден з видів покарань, визначених сьогодні у санкції частини 1 ст. 185, ч. 1 ст. 296 КК України, не може бути призначено особі, яка вчинила передбачені у диспозиціях цих частин статей протиправні дії у віці від 14 до 16 років і не має самостійного доходу, власних коштів або майна, на яке може бути звернене стягнення. Отже, уявляється, що кримінальна відповідальність може бути реалізована виключно в осуді винного, але без призначення йому за вироком суду покарання у зв'язку з неможливістю, недоцільністю чи неефективністю згідно із законом його застосування до певної категорії осіб – у цьому разі неповнолітніх осіб. Тому є всі підстави висунути наукову гіпотезу, яка полягає у тому, що кримінальна відповідальність може бути реалізована виключно в осуді особи за вироком суду без призначення їй визначених у санкції відповідної статті Особливої частини КК України виду і міри покарання, а також будь-яких інших заходів кримінально-правового характеру, що містяться у його Загальній частині, за вчинення, передбаченого у диспозиції цієї статті певного виду кримінального правопорушення.

Уже цитовані нами науковці зауважують, що у такому засудженні без призначення покарання простежується безкарність неповнолітніх осіб, що не можна визнати виправданим. Зважаючи на це, дослідники пропонують закріпити на законодавчому рівні положення щодо можливості призначення у таких випадках покарання із заміною його за правилами, передбаченими в ч. 1 ст. 72 КК України, на те покарання, яке можна застосувати за наявних обставин². У зв'язку з цим доречно звернути увагу на положення п. 18 Постанови Пленуму Верховного Суду України від 16.04.2004 № 5 «Про практику застосування судами України законодавства у справах про злочини неповнолітніх», в якому вказано, що якщо санкцією закону, за яким засуджується неповнолітній, передбачено лише такі види покарань, які з огляду на вік підсудного чи його стан не можуть до нього застосовуватися, суд звільняє його від кримінальної відповідальності із застосуванням примусових заходів виховного характеру, або відповідно до кримінального процесуального законодавства закриває справу і звільняє його від кримінальної відповідальності, або постановляє обвинувальний вирок і звільняє засудженого від покарання³. Зазначена логіка вищої

¹ Антипов В. В., Антипов В. І. Обставини, які виключають застосування кримінального покарання: монографія. Київ: Атіка, 2004. С. 91–95, 180.

² Там само, с. 125, 181–182.

³ Про практику застосування судами України законодавства у справах про злочини неповнолітніх:

судової інстанції певним чином спостерігається і в наступному прикладі судової практики, який засвідчує неможливість, недоцільність чи неефективність застосування покарання щодо іншої категорії осіб – жінок, які мають дітей віком до чотирнадцяти років. Так, в ухвалі Судової палати з кримінальних справ Верховного Суду України та Військової судової колегії Верховного Суду України від 24.10.2007 зазначено, що Згідно зі статтею 61 КК України обмеження волі не застосовується до жінок, що мають дітей віком до чотирнадцяти років. Як убачається з матеріалів справи, ОСОБА_1 має дитину – доньку ОСОБА_2, ІНФОРМАЦІЯ_2 народження. Отже, призначаючи ОСОБА_1 покарання, суд залишив поза увагою те, що вона має на утриманні дитину віком до чотирнадцяти років і допустив неправильне застосування кримінального закону. Ураховуючи те, що санкцією частини 1 ст. 369 КК України передбачено покарання лише у вигляді обмеження волі та штрафу, а призначення їй реального покарання у вигляді штрафу погіршить її становище, вирок щодо ОСОБА_1 необхідно змінити та на підставі ч. 4 ст. 74 КК України звільнити її від покарання¹.

Висловлюючи своє ставлення до вищезгаданої доктринальної ідеї, зазначимо, що вона не позбавлена логіки в аспекті дотримання давно відомого принципу невідворотності покарання. Водночас доречно звернути увагу на те, що у правовій сфері не існує вічних принципів, вони змінюються разом зі зміною соціальних умов життєдіяльності людей. Саме тому слід зауважити, що згідно з цим принципом жодне кримінальне правопорушення дійсно не повинне залишитися без призначення покарання, але виключно за умови відсутності передбачених законом підстав та умов для звільнення особи, яка його вчинила, від кримінальної відповідальності або покарання. Сучасна наукова думка дедалі більше схиляється до того, що у кримінально-правовій сфері на заміну принципу невідворотності покарання «прийшов» інший принцип – принцип невідворотності кримінальної відповідальності або, як його ще називають, принцип невідворотності кримінально-правового впливу. Зважаючи на це, зазначена вище позиція вищої судової інстанції, а також наведені приклади судової практики повністю узгоджуються з вже не таким новим, але очевидно сучасним принципом кримінального права – принципом невідворотності кримінально-правового впливу.

Інша річ, що в судовій практиці з огляду на проблематику неоднозначного теоретичного тлумачення поняття звільнення від покарання та внаслідок такого тлумачення наявної суперечливої судової практики у цій сфері цей принцип знаходить своє висвітлення в різних аспектах правозастосування. Так, в ухвалі Херсонського апеляційного суду від 16. 02.2021 зазначено, що згідно із роз'ясненнями, які містяться у пункті

постанова Пленуму Верховного Суду України від 16.04.2004 № 5 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/va005700-04#Text> (дата звернення: 27.02.2021).

¹ Ухвала колегії суддів Судової палати у кримінальних справах Верховного Суду України та Військової судової колегії Верховного суду від 24.10.2007 р. // Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/1205219> (дата звернення: 27.02.2021).

8 Постанови Пленуму Верховного Суду України від 24.10.2003 № 7 «Про практику призначення судами кримінального покарання», суд не має права перейти до більш м'якого виду покарання у випадках, коли санкцією закону, за яким засуджується особа, передбачено лише такі покарання, які з огляду на її вік чи стан не можуть бути до неї застосовані. У таких випадках суд за наявності до того підстав повинен постановити обвинувальний вирок і звільнити засудженого від покарання. Ураховуючи те, що відповідно до вимог ч. 3 ст. 403 КПК України поза межами строку на апеляційне оскарження прокурор в апеляційній скарзі не може ставити питання про призначення обвинуваченому покарання у вигляді штрафу або арешту, яке слід відбувати реально, та погіршувати його становище, на підставі частини 3 ст. 61 КК України ОСОБА_1 слід звільнити від покарання, призначеного судом за ч. 1 ст. 310 КК України. За таких обставин вирок суду першої інстанції щодо ОСОБА_1 в частині призначення покарання треба змінити та на підставі ч. 3 ст. 61 КК України звільнити ОСОБА_1 від *призначеного* покарання за ч. 1 ст. 310 КК України¹.

Тут варто зауважити, що обставини, які виключають застосування покарання, є власне тими обставинами, що, у першу чергу, засвідчують неможливість, недоцільність або неефективність *призначення* покарання щодо певної категорії осіб, а не свідчать про те, що за їх наявності доцільно призначати покарання і потім звільняти особу від уже призначеного покарання. Неможливість призначення певного виду і розміру покарання свідчить про те, що в передбачених законом випадках воно має бути, згідно з роз'ясненнями вищої судової інстанції, замінено на реалізацію іншого заходу кримінально-правового характеру у вигляді звільнення/відмови від призначення покарання щодо повнолітніх і неповнолітніх осіб чи навіть звільнення від кримінальної відповідальності із застосуванням примусових заходів виховного характеру або без такого щодо неповнолітніх осіб.

Водночас доречно звернути увагу і на те, що у випадках, коли санкцією закону, за яким засуджується певна особа, передбачено лише такі види покарань, які не можуть до неї застосовуватися, суд має реалізовувати інші заходи кримінально-правового впливу лише виключно за наявності передбачених законом передумов, підстав та умов. Якщо, скажімо, йдеться про звільнення від кримінальної відповідальності із застосуванням примусових заходів виховного характеру, то такі передумови, підстави та умови передбачено у частинах 1 і 3 ст. 97 КК, якщо ж йдеться про звільнення/відмову від покарання, то такі передумови, підстави та умови передбачено у ч. 4 і 5 ст. 74, ч. 1 ст. 105 КК України. У зв'язку з цим у разі відсутності у кримінальному провадженні передбачених вказаними правовими нормами передумов, підстав та умов звільнення від кримінальної відповідальності або звільнення/відмови від покарання такі, відповідно, звільнення чи відмова є неможливими. Тому у випадках, коли санкцією закону, за яким засуджується певна особа, передбачено лише такі

¹ Ухвала Херсонського апеляційного суду від 16.02.2021 у справі № 663/2432/20 // Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/94956865> (дата звернення: 27.02.2021).

види покарань, які з огляду на вік підсудного чи його стан та інші причини не можуть до неї застосовуватися, є недоцільними чи неефективними, кримінальна відповідальність має реалізовуватися лише в осуді винної особи. У такому разі кримінально-правовий вплив здійснюється виключно через офіційне від імені держави засудження особи, яка вчинила кримінальне правопорушення, визнання її винною у його вчиненні, негативну оцінку вчинку такої особи, що ганьбить її як члена суспільства та знижує її соціальний статус. За справедливим зауваженням В. М. Куца, таке засудження може, по-перше, спричинити позитивні зрушення в правосвідомості засудженого навіть без застосування до нього покарання, а по-друге, задовольнити громадську правосвідомість, обурену фактом вчинення кримінального правопорушення. Крім того, осуд без призначення покарання сам по собі здатен чинити попереджувальний вплив на осіб, які цінують свій соціальний престиж¹.

Зважаючи на це, уявляється, що засудження певної особи за вироком суду без призначення їй покарання у зв'язку з неможливістю його призначення, будучи формою реалізації кримінальної відповідальності, цілком узгоджується з принципом невідворотності кримінально-правового впливу навіть за умови неможливості реалізації замість покарання інших заходів кримінально-правового характеру. Однак ми усвідомлюємо те, що не всі представники науки кримінального права та правозастосовної діяльності вітатимуть таке твердження. Висловлюючи таку думку, ми намагалися відійти від суто догматичного стилю пізнання кримінально-правових явищ. Оскільки структурними елементами змісту кримінальної відповідальності є не лише обмеження прав і свобод засудженого, а ще й державний осуд, то чому окремою формою реалізації кримінальної відповідальності не може бути визнано виключно засудження особи, яка вчинила кримінальне правопорушення, без призначення покарання та без застосування щодо неї окремих інших заходів кримінально-правового характеру?

Висновки. Підбиваючи підсумок, зазначимо, що засудження особи за вироком суду без призначення покарання означає, що в передбачених законом випадках з огляду на соціальні, юридичні чи будь-які інші чинники унеможливорюється призначення визначеного у санкції статті Особливої частини КК України відповідного виду і розміру покарання до певної категорії осіб. Як окрема форма реалізації кримінальної відповідальності засудження особи за вироком суду без призначення покарання може поставати у двох своїх проявах (різновидах): 1) як засудження за вироком суду без призначення покарання у зв'язку з неможливістю, недоцільністю або неефективністю його застосування щодо певної категорії осіб; 2) як засудження за вироком суду без призначення покарання у зв'язку з неможливістю, недоцільністю або неефективністю його застосування щодо певної категорії осіб з одночасним їх звільненням від покарання, а радше

¹ Куц В. М. Проблеми кримінальної відповідальності: навч. посіб. Київ: Національна академія прокуратури України, 2013. С. 98.

відмовою від покарання стосовно них, а також застосуванням або без нього до останніх додатково ще й інших заходів кримінально-правового характеру у вигляді, наприклад, примусових заходів виховного характеру.

Засудження певної особи за вироком суду без призначення їй покарання у зв'язку з неможливістю його призначення, будучи формою реалізації кримінальної відповідальності, цілком узгоджується з принципом невідворотності кримінально-правового впливу навіть за умови неможливості реалізації замість покарання інших заходів кримінально-правового характеру. Однак практична реалізація цієї форми кримінальної відповідальності з огляду на керівні роз'яснення вищої судової інстанції та внаслідок цього наявної відповідної судової практики, як правило, знаходить свій прояв у застосуванні різних видів звільнення/відмови від покарання.

Стаття надійшла до редакції 01. 03.2021

Андрей Николаевич ЯЩЕНКО,

доктор юридических наук, профессор

(Харьковский национальный университет внутренних дел)

ОСУЖДЕНИЕ ПО ПРИГОВОРУ СУДА БЕЗ НАЗНАЧЕНИЯ НАКАЗАНИЯ КАК ОТДЕЛЬНАЯ ФОРМА РЕАЛИЗАЦИИ УГОЛОВНОЙ ОТВЕТСТВЕННОСТИ

Статья посвящена исследованию такой отдельной формы реализации уголовной ответственности, как осуждение лица по приговору суда без назначения наказания, и выработке на этой основе собственных обобщенных выводов, направленных на дальнейшее развитие научного представления об этой форме уголовно-правового воздействия и возможных вариантов ее правоприменительного воплощения. Отмечается, что как отдельная форма реализации уголовной ответственности осуждение лица по приговору суда без назначения наказания может быть представлена двумя видами (разновидностями): 1) как осуждение по приговору суда без назначения наказания в связи с невозможностью, нецелесообразностью или неэффективностью его применения в отношении определенной категории лиц; 2) как осуждение по приговору суда без назначения наказания в связи с невозможностью, нецелесообразностью или неэффективностью его применения в отношении определенной категории лиц с одновременным освобождением/отказом от наказания. Обращено внимание на то, что, будучи формой реализации уголовной ответственности, такое осуждение согласуется с принципом неотвратимости уголовно-правового воздействия даже при условии невозможности реализации вместо наказания иных мер уголовно-правового характера. Однако практическая реализация этой формы уголовной ответственности, учитывая руководящие разъяснения высшей судебной инстанции и как следствие имеющейся соответствующей судебной практики, как правило, находит свое непосредственное проявление в применении различных видов освобождения/отказа от наказания.

Ключевые слова: осуждение без наказания, освобождение от наказания, форма уголовной ответственности, невозможность назначения наказания.

Andrii M. IASHCHENKO,

Doctor in Law, Professor

(Kharkiv National University of Internal Affairs)

CONVICTION BY COURT VERDICT WITHOUT BEING PUNISHED AS A SEPARATE FORM OF IMPLEMENTING CRIMINAL LIABILITY

The article is focused on studying a separate form of criminal liability as the conviction of a person without being punished and the development of own generalized conclusions on this basis, aimed at further developing the scientific understanding of this form of criminal and legal impact and possible options for its enforcement. It is noted that the conviction of the person by the court verdict without being punished as the separate form of implementing criminal liability can be presented in two types (varieties): 1) as the conviction by the court verdict without being punished due to the impossibility, inexpediency or ineffectiveness of its application in relation to a certain category of persons; 2) as the conviction by the court verdict without being punished due to the impossibility, inexpediency or ineffectiveness of its application in relation to a certain category of persons with the simultaneous release / refusal from the punishment. Attention is drawn to the fact that such a conviction, being a form of the implementation of criminal liability, is inevitable even if it is impossible to implement other criminal and legal measures instead of the punishment. However, taking into account the guiding explanations of the Highest Court and, as a consequence, the corresponding existing judicial practice, the practical implementation of this form of criminal liability, as a rule, finds its direct manifestation in the application of various types of release / refusal from the punishment.

Key words: *conviction without being punished, release from punishment, form of criminal liability, impossibility of imposing punishment.*